

Ukončíme už éru Klausů a Zemanů

Ekonom a profesor Kolumbijské univerzity Jan Švejnar kritizuje současnou hlavu státu za její geopolitickou otočku na Východ

ONDŘEJ KOUTNÍK

LN Co pro vás znamená 25. výročí vzdělávací instituce CERGE-EI, v jejíž budově v centru Prahy se právě nacházíme?

Je to velké výročí. Když jsem CERGE-EI začal v roce 1990 budovat s cílem vytvořit nejlepší ekonomickou vědeckou instituci v bývalém sovětském bloku a Jugoslávii, všichni nám tehdy fandili. Mysleli si ale, že toho nikdy nedosáhneme. Po 25 letech se ukazuje, že v Polsku, Maďarsku, Slovensku nebo jinde v tomto obrovském regionu se nám nikdo nerovná. A nejen to. Jsme stále příliš málo v počtu vědců, ale i v celoevropském měřítku jsme jednou z nejnadějnějších institucí v ekonomickém oboru. Každopádně 25 let je pro nás významných.

Publikujeme v prestižních světových časopisech, máme přes 500 absolventů, přes 100 doktorandů a přes 400 magisterských studentů. Z nich přibližně jedna třetina působí v roli pedagogů a vědeckých pracovníků, jedna třetina se pohybuje ve veřejných institucích typu národní banky, ministerstva financí nebo MMF či OECD. Třetina našich studentů je aktivních v soukromé sféře, hlavně v komerčních bankách a konzultantských firmách.

LN Novým guvernérem České národní banky se stal Jiří Rusnok, který nedávno prohlásil, že ČNB pod jeho vedením bude méně euroskeptická, ale že k přijetí eura má naše země stále ještě daleko. Jak hodnotíte nástup Rusnoka do čela národní banky?

Pokud by otáčení na Východ pokračovalo a byly porušovány demokratické principy, pak bych byl připraven vyzvat prezidenta k souboji

”

Existující garnitura ve vedení banky je velmi kvalitní. Mirek Singer byl můj doktorandem na univerzitě v Pittsburghu. Odchází velice renomovaný guvernér. Jiří Rusnok je zkušený ekonom, který má znalosti ze soukromého bankovního sektoru i z pozice ministra financí. Přichází erudovaný člověk a myslím si, že bankovní rada bude pokračovat na dobré úrovni. Pokud si eurozóna vyřeší své vnitřní problémy, očekával bych, že nové vedení ČNB projeví více sympatií pro vstup do eurozóny než minulá bankovní rada.

S think tankem IDEA jsme v CERGE-EI došli k poznatkům, že za normálního fungování evropské ekonomiky by bylo pro Českou republiku výhodné být v eurozóně. Ještě důležitější se však dle propočtů jeví fakt, že výhodné je pro naši zem být především v jakékoliv „eurozóně“, ve které je i Německo. Naše závislost na německé ekonomice a provázanost s ní jsou velice silné a zrušením kurzovního rizika bychom hodně získali.

LN Mezinárodní a světovou politikou cloumá kauza Panama Papers, spočívající v ukrývání majetku v daňových rájích a obcházení daňových povinností. Co říkáte na motto této poslední aféry, že „daně jsou pro chudé“?

V Americe vedu na Kolumbijské univerzitě Centrum pro globální hospodářskou politiku, které se těmito věcmi zabývá. Po-

hled na toto téma se pohybuje na rozhraní ekonomického myšlení a etiky. Dobré ekonomiky fungují, když mají jasnou, jednoduchou a transparentní daňovou strukturu. Daňové břímě by se mělo rozkládat na všechny členy společnosti a nikdo by neměl být přílišně zatížen. Daňové úniky, zejména ty nelegální, zhoršují fungování ekonomiky, a navíc vznikají pocit nespravedlnosti na straně těch, kdo daně platí. Chudší lidé si nemohou takové transakce dovolit, naopak spíše bohatší lidé si mohou dovolit vytvářet struktury v daňových rájích.

LN Nejde ale jen o nelegální úniky. Nejsou problémem i postupy korporací typu Google, Amazon či Starbucks, jejichž mateřské společnosti sídlí v cizích zemích s výhodnějším daňovým nastavením?

V tomto případě jde o otázku etického kodexu. Korporace se snaží vydělat maximum pro své vlastníky a často legálně využívají i daňových rájů. Je možné na ně apelovat, aby tak nečinily, ale nejspíš by bylo potřeba situaci řešit nadnárodně ve formě určité globální regulace. Bylo by žádoucí, kdyby existovala mezinárodní úmluva mezi Evropou a Spojenými státy, popřípadě dalšími zeměmi. Bude to však velmi složité, neboť kapitál je jedním z nejtěkavějších výrobních faktorů. Strašně rychle se přesouvá z jednoho konce světa na druhý.

LN Působíte v USA jako profesor Kolumbijské univerzity. Jaký dojem na vás dělá probíhající kampaň prezidentských voleb?

Kampaň se nese v duchu velkého překvapení, neboť začíná být patrné, že Donald Trump bude kandidátem Republikánské strany. Mnoho lidí donedávna očekávalo, že Trump nemůže uspět. Jenže realita je odlišná. Trump dosud nepředstavil program či stěžejní představu o tom, jak by jeho prezidentská politika měla vypadat. Na mnoho lidí působí jeho bravura a charisma, je však populistický a nikdo neví, jak by jako prezident postupoval v domácí a zahraniční politice. Jistý je jen jeho příklon k ochránářské a protekcionistické strategii v rámci mezinárodního obchodu. Největší problém je, že takový člověk kandiduje do čela nejmocnější země světa. Jeho konkurentkou, zdá se, bude za demokraty Hillary Clintonová. Má sice prapracované teze ve vnitropolitické, hospodářské a zahraniční oblasti, mám ale obavu, že nemá takové charisma jako Trump. Její náskok ve veřejném mínění oproti Trumpovi se zmenšuje.

LN Vypadá to jako určitá vzpoura proti vládnoucí garnituru. Nejen v USA, ale v Evropě například v Rakousku, vyhrocenou atmosféru lze očekávat rovněž kolem referenda o vystoupení Velké Británie z Evropské unie. V čem tkví téměř celosvětový protest proti zavedeným pořádkům?

Globalizací světové ekonomiky došlo k tomu, že část společnosti výrazně a viditelně zbohatla. Objevují se stále noví miliardáři, což nebyl fenomén, který by byl častý v období od druhé světové války do 90. let. Pak tu je naopak široká střední vrstva, kupříkladu v USA, u které platy nerostly téměř 40 let. V Evropě a Japonsku procházíme dlouhodobým obdobím recesí a stagnací a pomalého růstu. V mnoha zemích je značná nezaměstnanost. Existuje velké množství lidí nespokojených se systémem vládnutí. Do toho přicházejí nacionalističtí populisté, kteří nabízejí jednoduchá řešení. Nejde jen o USA a Rakousko, ale například i Francii a prezidentkou kandidátku Marine Le Pen-

Kandidát na prezidenta? Měli bychom být v evropské politice vlivnější a spoluúčastnit dění v Evropě a ve světě. Evropská unie bude vždy jako celek silnější než jako jednotlivé státy, říká Jan Švejnar. FOTO MAFRA - DAN MATERNA

vou. V Evropě to vidím jako krizi „leadershipu“, neschopnost vytvořit ekonomicko-geopolitickou strategii tak, aby celek jako Evropská unie prosperoval. Aby se nerozevíraly nůžky a nezvětšovaly se rozdíly v rámci společností.

LN Jak vidíte situaci v České republice? V roce 2008 jste při prezidentské volební kampani sepsal knihu Kam kráčíš, Česko?. Kam podle vás naše země za těch uplynulých osm let došla?

Jsme společnost, která stále hledá cestu, jak naplnit svůj potenciál. Máme potenciál dokázat mnohem víc, než jsme dosud dokázali. Před druhou světovou válkou i po ní jsme byli ve středoevropském regionu jedinou zemí, která patřila mezi nejvyspělejší ekonomiky světa. Po 25 letech od revoluce bychom měli být mnohem dál v oblastech, jako jsou mzdy a platy. Tady máme co dohánět. V politické sféře vidíme zklamání velké části občanů z toho, že velké politické strany nebyly schopny naplnit očekávání. Nejde jen o ekonomické aspekty, ale i důvěryhodnost veřejnosti v politiku z hlediska korupce. Lidé se pak snaží hledat alternativní řešení. Příkladem je hnutí ANO, které se stalo jedním z nejmocnějších hráčů na scéně. Velká část obyvatelstva hledá nová řešení, která by vedla ke zvýšení

životního standardu, a je otázkou, zda se nové politické projekty promění ve standardní politické subjekty, které za pár let nezmizí a budou schopny řešit dlouhodobé záležitosti.

LN Jak coby ekonom hodnotíte dosavadní působení Andreje Babiše ve vládě a na ministerstvu financí?

Politická nezávislost má hodnotu. Na druhé straně: podpora jedné či více politických stran může být výraznou výhodou.

”

Dokázal na politické scéně vytvořit prostor pro nové hnutí a nové myšlení. Přineslo to s sebou několik aspektů. Daří se mu zefektivňovat řízení státních podniků, což je dle mého velice důležité. Lze to považovat za úspěch. Je dobré, že se vládní koalice drží a má pozitivní efekt na očekávání občanů. Podniky i lidé začali žít s vidinou, že mohou investovat, na-

kupovat, a tím se nastartoval ekonomický růst. Samozřejmě problém je Babišův konflikt zájmů, který jako velký podnikatel má. On sám o tom již hovoří. Bude na něm, zda tento konflikt vyřeší a dokáže splnit sliby, například podnikatelům, se kterými do politiky vstoupil.

LN V roce 2013 jste byl na začátku prezidentské kampaně považován za jednoho z favoritů. Nakonec jste se ale nedomluvil s ČSSD a z kandidatury odstoupil. Nelitujete svého kroku s odstupem času?

Rada lidí mě tehdy považovala za přirozeného kandidáta a bylo logické, že jsem se nad kandidaturou zamyslel. Část sociální demokracie mě byla ochotná podpořit jako nezávislého kandidáta. Jenže vedení strany později rozhodlo, že bych se měl účastnit vnitřních primárek proti místopředsedovi strany, což nedávalo smysl. Nekandidoval jsem, protože se nakonec voleb účastnili poměrně kvalitní kandidáti. Důležitým aspektem byla též otázka financí. Neměl jsem k dispozici dostatek financí na vedení intenzivní volební kampaně. Ponaučením z amerických voleb je poznání, že dostatek peněz na kampaň je důležitým aspektem kandidatury.

LN A co nyní? Už se začíná roztá-

čet debata o příštích prezidentských volbách v roce 2018...

Zatím tu jsou ještě jiné priority – krajské a následně sněmovní volby. Je důležité vyburcovat lidi, aby šli volit. Je potřeba, aby mladší generace ve věku pod 50 let šly volit a ovlivnily vývoj naší země. Na toto je třeba se zaměřit. Jedná se o jejich budoucnost.

LN Kdyby se vám podařilo naplnit podmínky, které vám před čtyřmi lety scházely – tedy dostatek financí a nezávislé politické zázemí –, o kandidatuře byste do třetice neuvažoval?

V roce 2008 jsem učinil rozhodnutí a řekl jsem „ano“ na kandidaturu proti Václavu Klausovi. V roce 2013 jsem věci též zvažil a rozhodl se, že nedává smysl kandidovat. Nyní se na to dívám prizmatem toho, co představuje v současnosti prezident Miloš Zeman. Člověk, který byl Evropanem s velkým E, je najednou silně provýchodní a zaujímá kritický postoj k Evropě a Americe, našim spojencům. Jde o neočekávanou otočku. Pokud by to Zemanovi zdraví dovolilo a znovu by kandidoval a pokud by toto otáčení na Východ pokračovalo a byly zpochybňovány demokratické principy, ano, pak bych byl připraven vyzvat současného prezidenta k souboji. Není neporazitelný. Zatím se tím ale nezabývám.

LN Přijal byste výpomoc Kroměřížské výzvy kolem Michaela Kocába, která si dala za úkol najít proti Zemanovi silného soupeře?

Vybrat před volbami jednoho člověka z pelotonu kandidátů je zajímavá myšlenka, ale bude, myslím, těžko realizovatelná. Kdo by měl takovou autoritu, aby jej nevybraní kandidáti poslechli a dál už nekandidovali?

LN Vy byste i nadále trval na nezávislém statusu? Nebo si umíte představit podporu některé ze stran či hnutí?

Politická nezávislost má hodnotu. Na druhé straně: podpora jedné či více politických stran může být výraznou výhodou. Při takové podpoře by měl kandidát větší šanci společnost stmelovat, ne ji rozdělovat. A nejde jen o politické názory, důležité je dávat dohromady lidi i regionálně. Dobrý a úspěšný prezident nemá společností rozdělovat. Samozřejmě je nutné dodat, že politická podpora je výhodná i z hlediska organizace kampaně a jejího financování.

LN Kdo byl nebo je podle vás horším prezidentem: Miloš Zeman, nebo Václav Klaus?

V roce 2008 jsem při prezidentských volbách a klání vyzval Václava Klause k debatě o hodnotách, které jsou pro naši zemi důležité – šlo o postoj ke spojencům či budoucnost České republiky v Evropské unii, mluvili jsme o potřebě být bohatou a respektovanou zemí. Nevyhrál jsem, ale došli jsme v nepřímé volbě až do třetího kola druhé volby. Nebyl to neúspěch. Mimořádně Miloš Zeman a Václav Klaus mají mnoho společného. Zejména geopolitickou orientaci na Východ a kritiku západních spojenců. Zemanova východní otočka je opravdu nebezpečná. Po druhé světové válce nemáme s Východem příliš dobrých zkušeností. Už bychom měli ukončit vlády Klausů a Zemanů a vydat se jako společnost směrem do budoucnosti. Měli bychom být v evropské politice vlivnější a spoluúčastnit dění v Evropě a ve světě. Evropská unie bude vždy jako celek silnější než jako jednotlivé státy. Budme v Evropě asertivní, třeba jako Poláci. Ukončíme už éru minulosti a staňme se zemí, jejíž prezident bude respektován a zván do metropolí významných demokratických států. Zatím se to neděje.